

نقش شبکه‌های برون‌مرزی رسانه ملی جمهوری اسلامی ایران در بیداری اسلامی

مصطفی محمدی^۱

چکیده

مقاله حاضر به منظور بررسی پوشش خبری شبکه‌های برون‌مرزی رسانه ملی در رویدادهای منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا، در مقطع زمانی که به «بیداری اسلامی» شهرت یافته است، انجام گرفته است. در نظام جمهوری اسلامی، صدا و سیما در حکم دانشگاه عمومی، به منزله امین نظام و مردم، حامل پیام‌های انقلاب اسلامی است که از سویی موظف به تعمیق و ارتقای معرفت دینی، ایمان روشن بینانه، اخلاق فاضله و رفتار خالصانه آحاد جامعه با حفظ و اعتلای فرهنگ و هویت اسلامی-ایرانی است و از سوی دیگر، رسالت ابلاغ پیام جان‌فزا و بیدارکننده انقلاب اسلامی را برای جهان تشنه عدالت و معنویت امروز بر عهده دارد.

لذا در شرایط کنونی که منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا در تلاش برای بیداری و حاکمیت اسلام در کشورهای خود هستند، رسانه ملی باید تلاش مضاعف و گسترده‌تری را برای انتشار پیام جان‌بخش انقلاب اسلامی و اندیشه‌های تابناک اسلام ناب

۱. کارشناس ارشد روابط بین‌الملل

محمدی (ص) در بیداری اسلامی خاورمیانه و شمال آفریقا داشته باشد. از این رو، رسانه ملی از ابتدای بروز اعتراضات با تهیه گزارش‌ها و تحلیل‌های متنوع خبری سعی کرد تا حد امکان با تحولات منطقه همراه شود. که در این میان، نقش شبکه‌های برون مرزی رسانه ملی (اعم از تلویزیون و رادیو) از اهمیت بسیاری برخوردار است. که مقاله حاضر در تلاش است به این سؤال پاسخ دهد که شبکه‌های برون مرزی رسانه ملی چه نقشی در تحولات بیداری اسلامی منطقه داشته است.

مقدمه

اهمیت رسانه‌ها در جهان امروز به گونه‌ای است که در حکم ابزار حسی افراد محسوب می‌شوند. به عبارت دیگر افراد احساسات خود را به رسانه قرض می‌دهند و رسانه به جای ایشان می‌بیند، می‌شنود و حتی درک می‌کند. این امر نشان از نفوذ رسانه در بین مردم دارد. رسانه‌ها با ایفای نقش‌ها و کارکردهای مختلف، موقعیت‌ها و نقشه‌های گوناگونی را به نمایش می‌گذارند.

وسایل ارتباط جمعی در تمامی کشورها نقش حساس و مهمی را ایفا می‌کنند و این نقش در زمینه‌های مختلف از جمله سیاسی و فرهنگی، از حساسیت و اهمیت بیشتری برخوردار بوده و به نوعی با امنیت ملی کشورها مرتبط است. اهمیت رسانه‌های جمعی به حدی است که دانشمندان در تقسیم‌بندی مراحل تاریخی تمدن بشر، آن را لحاظ تمدن بشری را به سه مرحله تقسیم می‌کنند که شامل سه مرحله «الوین تافلر»، مرحله کشاورزی، مرحله صنعتی و مرحله فراصنعتی یا عصر ارتباطات و اطلاعات است. در عصر فراصنعتی، قدرت در دست کسانی است که شبکه‌های ارتباطاتی و اطلاعاتی را در اختیار خود دارند.

مک لوهان در نظریه دیگری، تاریخ بشر را به سه دوره عصر فرهنگ شفاهی، عصر تمدن چاپی و عصر تمدن الکترونیک تقسیم می‌کند. در عصر الکترونیک، قدرت در دست صاحبان شبکه‌های تلویزیونی و شبکه‌های رایانه‌ای و ماهواره‌ای است.

انقلاب فناوری‌های ارتباطی و اطلاعاتی، به ویژه پیدایش رسانه‌های الکترونیکی جدید، تمام شئون زندگی انسان‌ها را تحت تأثیر خود قرار داده است. امروزه، وسایل ارتباط جمعی طی فرآیند انتقال اطلاعات و مبادله افکار با دستکاری و سوق دادن توجه افکار عمومی به موضوعی خاص، گزینش اخبار، تحریف و قلب خبر، القا و... نقش عمده‌ای در شکل‌گیری افکار عمومی جهان بازی می‌کنند. بر این اساس می‌توان گفت که انسان‌ها

اکنون محصور ارتباطات و اطلاعاتی هستند که از طریق ابزار و وسایل گوناگون، ذهن آنها را در راستای اهداف از پیش تعیین شده خود حرکت می‌دهند. ارتباط رسانه‌ها و بحران‌سازی نیز در آثار بسیاری از صاحب‌نظران غربی آورده شده است. الوین تافلر که خود از نظریه‌پردازان یهودی امریکایی است، معتقد است که در بحران‌های سیاسی آینده، نقش اول را تکنیک‌های رسانه‌ای ایفا می‌کنند.^۱

از دیدگاه او، عرصه نبرد فردا را گستره فرستنده‌ها، پیام‌گیران و پیام‌سازان شکل خواهند داد. امروزه اظهار نظرهایی از این دست، همگی گواه بر تلاش بی‌وقفه تصمیم‌سازان کارخانه‌های تولید خبر در استفاده از شیوه‌های نوین پوشش خبری به منظور تأثیرگذاری بر جوامع و محافل سیاسی است. از این رو، شناخت این تکنیک‌ها می‌تواند به واکنش مناسب در هنگام مواجهه با آنها انجامیده و از آن مهم‌تر، در اجرای عملیات روانی آفندی نیز به کار گرفته شود.^۲

با شروع موج بیداری اسلامی در کشورهای عربی، تحرکات دیپلماتیک بین‌المللی برای دفع تهدیدهای احتمالی و بهره‌گیری از فرصت‌ها به سرعت افزایش یافت و رقابتی شدید در سطح منطقه‌ای و بین‌المللی برای جهت‌دادن به این تحولات در مسیر منافع بازیگران در گرفت. در این میان، رسانه‌ها در خط مقدم کنش و واکنش‌های دیپلماتیک قرار داشتند. رسانه‌ها همواره نقشی مهم در پیشبرد سیاست خارجی کشورها دارند، مهم‌ترین نقشی که رسانه‌ها در فرآیندی سیاسی ایفا می‌کنند پل ارتباطی برای اطلاع‌رسانی و آگاه‌سازی سیاست‌گذاران و جامعه نسبت به دیدگاه‌های یکدیگر و اتفاقات و رویدادهای سیاسی است. تجربه نشان داده است که رسانه‌ها پیش از وظیفه واسطه‌گری ارتباط، نقش‌ها و کارکردهای وسیع‌تری را در ارتباطات سیاسی به اجرا در می‌آورند. که از آن جمله تأثیر بر افکار عمومی و سپس تأثیر بر فرآیند تصمیم‌گیری سیاست خارجی است. ابزارهای ارتباطی به مثابه کارگزاران فرهنگی در شکل‌دهی به افکار عمومی تأثیر بی‌بدیل دارند به همین دلیل تحولات منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا که اسلام‌گرایی مهم‌ترین عامل آن بوده است بسترهای تبلیغی بسیار عمیقی را برای دیپلماسی رسانه‌ای جمهوری اسلامی ایجاد کرده‌اند که با وجود قدرت بالای شبکه‌های رقیب رسانه ملی کارنامه‌ای درخشان از عملکرد خود به جای گذارد.

۱. محمد سلطانی فر، «رسانه‌ها، بحران‌های نوین و جنگ‌های پست‌مدرن»، ۱۳۸۵، رک:

www.soltanifar.com

۲. سید رضا نقیب‌السادات، «تهدیدهای رسانه‌ای غرب و نقش بسیج در رفع تهدیدها»، *مطالعات بسیج*، ش ۴۸،

۱۳۸۹، ص ۹۰.

رسانه‌ها و بیداری اسلامی

آنچه در دوران اخیر شاهد آن هستیم، عملکرد رسانه‌های کشورهای اسلامی و رسانه‌های بی‌طرف - به خصوص با ظهور فناوری‌های نوین اطلاعاتی و ارتباطاتی - در راستای هوشیارسازی جوامع مختلف و از جمله جوامع اسلامی نسبت به شرایط حیات اجتماعی بدون حضور اقتدار غربی است.

سیر تحول وسایل ارتباطی، عمدتاً بر کارویژه‌های هر یک از رسانه‌ها و در دوره‌های مختلف بوده است. اولین رسانه‌های جمعی متولد شده و اداره‌کنندگان آنها، جنبه‌های اطلاع‌رسانی را مقدم بر دیگر نقش‌ها و کارکردهای رسانه می‌دانستند. این تفکرات تا دوران معاصر ادامه می‌یابد و کارکرد اصلی فعالیت‌های رسانه‌ای را در قالب عملکرد خبری به نمایش می‌گذارد. اما تحولات اجتماعی اهمیت این نقش‌آفرینی را چند برابر می‌کند. نگاهی به تحولات پس از دوران رنسانس و تلاش غرب برای احیای حیات علمی و فرهنگی یونان قدیم، کاهش اقتدار کلیسا، رفرم و حرکات‌های ضد رفرمیستی، تحرکات جمعیتی، افزایش شهرنشینی، تغییر در نرخ رشد جمعیت، کاهش مرگ و میر، پیدایش شهرهای جدید، توسعه تجارت، از آن جهت اهمیت دارد که عطش کسب اخبار در غرب را به شکل قابل توجهی افزایش می‌دهد، رنسانس و سپس رفرم بر کنجکاو‌های کسب اخبار افزودند، کشفیات بزرگ، افق فکری اروپاییان را وسعت بخشید و همچنین پیشرفت مبادلات بازرگانی و بانکی باعث رونق مبادلات خبری نیز شد. دولت‌های جدید برای امور اداری خویش به ایجاد شبکه‌های خبری جدید نیاز داشتند.

علاوه بر نیازهای خبری جدید، ایجاد مراکز پستی جدید، ظهور دولت‌های بزرگ، بالا رفتن امنیت و نظم، تولد صنعت چاپ به طور نسبتاً وسیعی باعث توسعه فرآیندهای خبرگیری و خبردهی شد. با توسعه صنعت چاپ، بازتولیدی سریع نوشته‌های خبری میسر شد. پیدایش رسانه‌های جدیدتر، فرآیندهای عمل رسانه‌ای را پیچیده‌تر کرد و حجم تولیدات رسانه‌ای را بالا برد و با افزایش کنترل، سهم توجه به اخبار نیز بالا رفت. البته با تحولات اجتماعی پدیدار شده و همچنین تحولات رسانه‌ای، کارکردها و نقش‌های اولیه رسانه‌های جمعی تغییر عمده‌ای نکرد. وظایف اجتماعی و کارکردهای وسایل ارتباط جمعی نظیر وظیفه هدایت و راهنمایی، وظیفه خبری و آموزشی و وظیفه تفریحی و تبلیغی، همچنان مورد تأکید بود، اما دامنه این نقش توسعه یافت و رسانه‌ها تبدیل به ابزاری برای جنگ افروزی و نقش جنگ طلبانه شدند.^۱

۱. کاظم معتمدنژاد، «بررسی ریشه‌های تاریخی سلطه ارتباطی غرب در شرق»، رسانه، ش ۷، ۱۳۷۰، ص ۱۸.

پوشش رسانه‌ای رسانه‌های جمعی و رسانه‌های مدرن زمینه‌های مختلف حیات اجتماعی را در بر می‌گرفت، اما شیوه سازماندهی و ارایه و حجم این اخبار به شدت از ایدئولوژی سلطه‌مدار غرب تبعیت می‌کرد. آنها خود را به عنوان آفرینندگان رسانه‌ها و مبدع این فناوری محق می‌دیدند تا سهم اخبار را به نفع خود و جریان ارایه را از غرب به شرق و نوع اخبار را مثبت به نفع خود و منفی به نفع غیر جلوه دهند. این عمل رسانه‌ای نابرابری‌های گوناگونی را در عرصه عمل رسانه‌ای پدید آورد و باعث ظهور رسانه‌های خبری آزاد و غیر وابسته به نظام سرمایه‌داری غرب شد و محصول فعالیت ایشان پوشش بدون غرض و صادقانه اخبار در جهان شد.^۱

این امر زمانی رخ داد که غرب از تغییر در استراتژی‌های نفوذ خود در شرق خبر می‌داد و راه‌های جدید سلطه را به اجرا گذارده بود. در این وادی، حرکت‌های انقلاب در منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا و دیگر مناطق جهان، به تبعیت از انقلاب اسلامی و افزایش تمایلات ضد امپریالیستی و ضد غربی، راه انقلاب اسلامی و حضرت امام خمینی (ره) را در پیش گرفته و از تحولات عمیق در باور، اندیشه و نظام حاکم در کشورهای خویش خبر می‌دادند. رسانه‌های بی‌طرف و مستقل و همچنین رسانه‌های کشورهای اسلامی آزاد این جریان انقلابی و بیداری مسلمانان جهان برای رهایی از سلطه غرب را پوشش خبری دادند.^۲

حدود سه سال است که از آغاز انقلاب‌های عربی موسوم به جریان بیداری اسلامی یا به تعبیر رسانه‌های غربی، «بهار عربی» می‌گذرد و در این بین تحلیل‌ها و گفتارهای زیادی درباره چرایی این انقلاب‌ها و تأثیرپذیری آنها از رسانه‌ها بیان گردیده است. در طول دوران انقلاب‌های عربی که هم اکنون نیز ادامه دارد و اگرچه در چند کشور به گونه‌هایی مختلف تا حدی به سرانجام رسیده اما بی‌شک تا رسیدن به نقطه مطلوب فاصله بسیاری دارد، نقش و جایگاه رسانه‌ها بیش از پیش اهمیت خود را نشان داد و اگر می‌بینیم مردم منطقه اکنون شبکه الجزیره را حامی انقلاب‌ها می‌نامند خود از آن حکایت دارد که این شبکه در اطلاع‌رسانی و هماهنگی انقلابیون و رساندن صدایشان به جهانیان توانسته است رضایت عمده انقلابیون را برای خود کسب کند؛ به طوری که به قول برخی از کارشناسان اکنون جایگاه امیر قطر که امتیاز دار شبکه الجزیره است، در

۱. سید رضا نقیب‌السادات و الهام اظهري، «جریان‌شناسی بیداری اسلامی با رویکرد تبلیغات انتخاباتی»، *بیاباری اسلامی*، س ۱، ش ۲، ۱۳۹۱، ص ۶۴.

۲. سید رضا نقیب‌السادات، «رسانه‌های فراگیر خبری و بیداری اسلامی»، *مجموعه مقالات مهدویت*، مرکز همایش‌های بین‌المللی صدا و سیما، ۱۳۹۰، ص ۷.

عرصه دیپلماسی بسیار پایین تر از الجزیره می باشد. امروزه توجه افکار عمومی در اقصی نقاط جهان به همین رسانه های گروهی معطوف است و ساختار بندی ذهنیت جهانی در گرو چگونگی اطلاع رسانی و آگاهی بخشی همین رسانه هاست، تا جایی که بر خلاف گذشته که ارتش های قدرتمند، معیار ابر قدرتی کشورها محسوب شده و یا اینکه بین قدرت ها، رده بندی می کردند، امروز کسی تردید ندارد که مهم ترین معیار رتبه بندی کشورها و قدرت های جهانی، میزان حوزه نفوذ و تنوع فعالیت های رسانه های منتسب به این کشورهاست.

سرمايه گذاری بسیار گسترده صهيونيستم بين الملل در انحصار رسانه های دنیا و خریداری اکثر خبرگزاری ها و شبکه های بین المللی توسط آنها و سوء استفاده های کلان ابر قدرت ها از رسانه های بین المللی و راه اندازی گسترده و متنوع شبکه های ماهواره ای و فعالیت های ۲۴ ساعته غالب آنها با تمام هزینه های گزافی که متوجه کشورهای حمایت کننده می گردد، همه و همه گویای نقش تعیین کننده رسانه های ارتباطی در پیروزی ها و شکست های سیاسی و فرهنگی و حتی نظامی دول است.

امروزه تقریباً اکثر کارشناسان به اهمیت همه جانبه رسانه های جمعی در شکل گیری، توسعه، فراگیری و صدور و سرایت بیداری اسلامی از یک کشور به سایر کشورها اذعان دارند زیرا با انعکاس رویدادهای اعتراضی در یک کشور، بلافاصله شاهد آن بوده ایم که هم به لحاظ ساختاری و هم به لحاظ محتوایی و هم به لحاظ روش مندی، نهضت های بیداری اسلامی در دیگر کشورهای مسلمان منطقه شکل گرفته و نتایج تقریباً مشابهی نیز حاصل شد که سقوط دیکتاتورهای تونس، مصر و لیبی یکی از نمونه های این حوادث مشابه اند.

رسانه ها در هدایت و سازماندهی جنبش ها در منطقه نقشی بسزا داشتند. این نقش را می توان در بندهای ذیل خلاصه کرد:

- برجسته سازی چالش های سیاسی - اجتماعی و اقتصادی کشورهای غربی؛
- افزایش سطح آگاهی مردم نسبت به مسائل سیاسی - اجتماعی و فرهنگی؛
- افزایش مطالبات مردمی؛
- معماری فکری و هدایت کننده و ایدئولوژیک تحولات؛
- افزایش سطح حضور شهروندان به عنوان بازیگران مهم در مقابل نقش دولت؛
- هماهنگ کننده در خواست ها، مطالبات و برنامه ریزی ها.^۱

۱. محمدرضاریاحی، بیداری اسلامی و نقش رسانه ملی، تهران، مرکز پژوهش های صدا و سیما، ۱۳۹۲، ص ۱۱۹.

رسانه ملی

سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران (رسانه ملی) همان گونه که از نام آن برمی آید از دو بخش رادیو و تلویزیون تشکیل گردیده است. دو بخشی که در ابتدا به طور مجزا تأسیس شده و به فعالیت پرداخته‌اند. البته رادیو از قدمت بیشتری نسبت به تلویزیون برخوردار است.

در سال ۱۳۵۰ زمینه برای ادغام رادیو ایران و سازمان تلویزیون ملی ایران فراهم شده و واحدی با نام سازمان «رادیو-تلویزیون ملی ایران» رسماً آغاز به کار نمود. در جریان انقلاب اسلامی، سازمان رادیو و تلویزیون ایران از نخستین پایگاه‌هایی بود که به دست نیروهای پر توان انقلاب افتاد و پس از پیروزی انقلاب در ۲۲ بهمن ۱۳۵۷ به سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران تغییر نام یافت. رهبری کبیر انقلاب نیز در همان نخستین روزهای پس از پیروزی انقلاب صدا و سیما را یک «دانشگاه عمومی» نامید و همین عنوان بار سنگینی از مسئولیت را بر عهده مدیران و کارکنان این نهاد فرهنگی قرار داده است.

«رسانه ملی» عنوانی است که مقام معظم رهبری آیت‌الله خامنه‌ای در سال‌های اخیر با توجه به ویژگی‌ها و رسالت سازمان مزبور به آن اطلاق نموده‌اند. از آن جایی که سازمان مزبور در طول سال‌های پس از انقلاب، به شکلی انحصاری در سطح ملی فعالیت‌های مربوط به این حوزه را عهده‌دار بوده است، جهت تأمین نیازهای مخاطبان و لحاظ شرایط ملی و بین‌المللی در راستای حفظ منافع ملی و مصلحت نظام، رشد و توسعه پرشتابی را در بخش تولید برنامه‌ها و پوشش شبکه‌های رادیویی و تلویزیونی طی سال‌های ۱۳۵۷ تا ۱۳۸۷ تجربه نموده است. به طوری که تا سال ۸۵ سازمان صدا و سیما دارای ۱۰۰ شبکه رادیو/تلویزیون درون مرزی، برون مرزی، سراسری، استانی، محلی و رادیو شهری بوده است.^۱

رسانه ملی سازمانی است که خدمات خود را به طیف وسیعی از مشتریان ارایه می‌دهد. در بیان کلی، تمامی آحاد مردم در سراسر کشور و حتی خارج از کشور با توجه به تنوع زیاد فرهنگی، اقلیمی، زبانی و... و همچنین شرکت‌ها، کارخانجات، صنایع و گروه‌های مختلف اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، سیاسی، ورزشی، علمی و... مشتریان و مصرف‌کنندگان نهایی خدمات این سازمان می‌باشند. از سوی دیگر، با توجه به

۱. اسماعیل کاوسی و سید محمود هاشمی، «ارزیابی نقش رسانه ملی در تحقق مهندسی فرهنگ سازمانی»، *مطالعات رسانه*، س ۶، ش ۱۳، تابستان ۱۳۹۰، ص ۹۲-۹۱.

سیاست‌های کلی این سازمان، تمام ارکان نظام جمهوری اسلامی، مشتریان و ذی‌نفعان این سازمان تلقی می‌شوند. همچنین فعالیت‌های سازمان به گونه‌ای است که با طیف وسیعی از تأمین‌کنندگان و برنامه‌سازان در داخل و خارج از کشور در ارتباط است و از این رو، زنجیره عرضه خدمات و جامعه مخاطبین آن بسیار گسترده است و قابلیت تأثیرگذاری زیادی در سطح جامعه دارد.^۱

سازمان رسانه‌ای به معنای وسیع کلمه، از مهم‌ترین سازمان‌های جامعه امروزی به شمار می‌رود و از جهات مختلفی از دیگر سازمان‌ها متمایز می‌شوند. اولین وجه تمایز این سازمان‌ها، به ماهیت چند وجهی و چند کارکردی آنها مربوط می‌شود. شاید کمتر سازمانی را بتوان یاد کرد که همزمان، دارای ماهیت و کارکردهای سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی باشد. وجه بعدی تمایز سازمان رسانه‌ای به ماهیت دریافت‌کنندگان خدمات آنها یعنی مخاطبان برمی‌گردد که هم از نظر کمیت و گستردگی و هم از لحاظ تنوع بسیار، حایز اهمیت‌اند. رسانه‌های جمعی از مخاطبان گسترده یا به عبارت بهتر، از مخاطبان انبوه و توده‌واری برخوردارند که برآورده ساختن نیازها، علایق و تمایلات آنان کاری دشوار است. دشواری در تعیین مخاطب هدف را نیز باید بر این وجه از ویژگی‌های سازمان رسانه‌ای افزود. واقعیت این است که امروزه مهم‌ترین، رسانه‌های جمعی، رسانه‌های الکترونیک هستند که طیف بسیار گسترده‌ای دارند.^۲

اهداف رسانه ملی طبق قانون اساسی

در مقدمه قانون اساسی که به برخی از مسائل مهم و زیربنایی نظام اسلامی اشاره شده، از صدا و سیما و رسالت آن هم نکاتی یادآوری شده است که پاره‌ای از وظایف و اهداف سازمان مزبور به شرح زیر است:

در مقدمه قانون اساسی می‌خوانیم که «وسایل ارتباط جمعی (صدا و سیما) باید در جهت روند تکاملی انقلاب اسلامی، در خدمت اشاعه فرهنگ اسلامی قرار گیرد و در این زمینه از برخورد اندیشه‌های متفاوت بهره جوید و از اشاعه و ترویج خصلت‌های تخریبی و ضد اسلامی جدا پرهیز کند.»

همچنین به بعضی از اهداف و وظایف سازمان صدا و سیما بر اساس اسناد به شرح ذیل

۱. اصغر مشبکی و حسین بختیاری، «بررسی مسئولیت اجتماعی سازمانی در رسانه ملی»، پژوهش‌های ارتباطی، س ۱۸، ش ۲، پیاپی، ۶۶، ۱۳۹۰، ص ۱۷۹.

۲. پیتر پرننگل و مایکل استار، مدیریت رسانه‌های الکترونیکی، ترجمه دکتر طاهر روشندل ارطانی، تهران، دانشکده صدا و سیما، ۱۳۸۸.

اشاره می‌کند:

محور اصلی در برنامه‌ها و عملکرد صدا و سیما این است که باید همه برنامه‌های آن منطبق بر موازین اسلامی بوده و صرفاً در راستای مصالح کشور و در جهت روند تکاملی انقلاب اسلامی باشد.

باید حرکت و جهت‌گیری برنامه‌های صدا و سیما در خدمت ترویج و اشاعه فرهنگ اسلامی باشد، یعنی نه تنها برنامه‌های این سازمان منطبق بر موازین اسلامی بلکه باید سمت و سو و تلاش این سازمان در جهت تبلیغ و اشاعه فرهنگ اسلام نیز باشد.

یکی دیگر از وظایف مهم سازمان صدا و سیما در جمهوری اسلامی ایران، ارایه فرهنگ و تبلیغ جامعه‌الگو و نمونه اسلامی است تا بدین وسیله زمینه‌های لازم برای صدور انقلاب اسلامی و جهانی شدن آن فراهم آید.^۱

کارکردهای رسانه ملی

رسانه با کارکردهای متفاوت خود مانند اطلاع‌رسانی، فرهنگ‌سازی و آموزش می‌تواند در سطح جامعه مؤثر و نقش‌آفرین باشد:

اطلاع‌رسانی

رسانه‌ها با انتشار و جابه‌جایی اخبار و اطلاعات در دورن جامعه و اطلاع‌رسانی در این زمینه، باعث انتقال جنبه‌های مثبت و منفی هر اتفاقی می‌شوند.

فرهنگ‌سازی

یکی از مهم‌ترین کارکردهای رسانه در سطح جامعه ارایه الگوی مناسب برای هویت‌یابی در مخاطبان است. رسانه‌ها با ارایه الگوهای مناسب به جوانان و نوجوانان ضمن تکمیل فرآیند هویت‌یابی در آنان، می‌توانند از طریق تولید و نشر برنامه‌های خاص، در جهت نشر فرهنگ قانون‌مداری به جای قانون‌گریزی حرکت کنند.

آموزش

به لحاظ کارکرد آموزشی، رسانه‌ها از سهم و نقش قابل ملاحظه‌ای در انتقال مؤلفه‌های مثبت و مورد تأیید نظام فرهنگی خود در میان افراد اجتماع برخوردارند. رسانه ملی

۱. فیروز دیندار، شهناز هاشمی و داود محمدی، «ارزیابی دیدگاه روحانیون شهرستان اسلامشهر از عملکرد دینی رسانه ملی»، *جهانی رسانه*، دوره ۶، ش ۲، شماره پیاپی ۱۲، ۱۳۹۰، ص ۶۳.

جمهوری اسلامی ایران، سازمانی خدماتی است که با تأمین و پخش برنامه در سطح کشور و فراتر از مرزهای جغرافیای فعالیت می‌کند. منابع مالی این سازمان به طور عمده از طریق بودجه‌ای که از سوی دولت اختصاص می‌یابد، تأمین می‌شود و در مواردی از طریق ارائه خدمات خاص به گروه‌های خاص مشتریان، کسب درآمد نیز می‌نماید.^۱

رسانه ملی و بیداری اسلامی

بیداری اسلامی مقوله‌ای است که همزمان با تهاجم همه‌جانبه غرب در جهان اسلام و عصر استعمار، شروع شد و از آغاز تا عصر حضرت امام خمینی (ره) مراحل گوناگونی را پیمود. این حرکت که مشخصاً با اندیشه‌های کسانی چون سید جمال‌الدین اسدآبادی شروع شده بود، همواره در میان حلقه‌های محدود و معین تبارز یافت و هیچ‌گاه نتوانست به مثابه یک گفتمان مسلط عمل کند. حتی در زمانی که این جریان توسط کسانی چون حسن البنا و سید قطب در مصر، ابعاد گسترده‌تری یافت، باز هم نتوانست وارد زندگی همه توده‌های مسلمان شود و طرحی نو دراندازد.

موضع شبکه‌های برون مرزی جمهوری اسلامی ایران در دوره پس از انقلاب‌های مردمی و حرکت‌های بیداری اسلامی در کشورهای مسلمان خاورمیانه، پشتیبانی محکم و قاطع از این حرکت‌ها بود. حمایت از منافع مردم و انتقاد از حکومت‌های دیکتاتوری یکی از مزیت‌های مهم رسانه‌های برون مرزی کشورمان، در رصد تحولات جهان عرب است. این عامل موجب جذب مخاطبان این شبکه‌هاست. بسیاری از رسانه‌های بین‌المللی، این حرکت‌ها را شورش و حرکت‌های مقطعی اعتراض‌آمیز خواندند، اما رسانه ملی در حوزه برون مرزی از آن به عنوان انقلاب یاد کرد. این مزیتی نسبی برای رسانه‌های برون مرزی جمهوری اسلامی در پوشش و انعکاس تحولات منطقه بود.^۲

چنانچه دکتر علی‌اکبر ولایتی، با توجه به اهتمام معاونت سیما برای انعکاس شایسته رویدادهای بیداری اسلامی از مدیران صدا و سیما خواست که به عنوان عیون جمهوری اسلامی که توطئه‌های رسانه‌ای بیگانگان را نظاره‌گرد و مصالح رسانه‌ای را می‌شناسند، با دیدگاه‌های کارشناسی رسانه‌ای مجمع جهانی بیداری اسلامی را بیش از پیش یاری کنند.^۳

۱. اصغر مشیکی و حسین بختیاری، همان، ۱۳۹۰، ص ۱۸۶-۱۸۵.

۲. محمدرضا ریاحی، همان، ص ۱۲۴.

۳. «تأثیر رسانه ملی بر بیداری اسلامی»، ۱۳۹۲، رک: <http://www.momtaznews.com>

همچنین به گزارش ممتازنیوز به نقل از باشگاه خبرنگاران جوان، معین آبادی در گفت‌وگو با باشگاه خبرنگاران مطرح کرد که شبکه‌های جمهوری اسلامی ایران تأثیر بسزایی در گسترش بیداری اسلامی در عرصه بین‌المللی دارند. وی تصریح کرد: غرب برای جلوگیری از گسترش پیام والای انقلاب اسلامی ایران در جهان مبادرت به قطع شبکه‌های برون‌مرزی جمهوری اسلامی ایران را انجام داد. چرا که غرب به این نتیجه رسیده، شبکه‌های جمهوری اسلامی ایران تأثیر بسزایی در گسترش بیداری اسلامی در عرصه بین‌المللی دارند. وی با اشاره به اینکه شبکه‌های برون‌مرزی ایران سبک جدیدی در دنیای رسانه ایجاد کرده‌اند، افزود: جمهوری اسلامی ایران باید به اهداف والای خود در عرصه ارتباطات و پاسداری از حقوق خود ادامه دهد.^۱

نقش شبکه‌های برون‌مرزی رسانه ملی در بیداری اسلامی

رسانه ملی از همان ابتدای شکل‌گیری اعتراضات در کشور تونس امروز با تهیه گزارش‌ها و تحلیل‌های متنوع خبری سعی کرد تا حد امکان با تحولات منطقه همراهی نماید. شبکه‌های بین‌المللی خبری ایرانی هم‌زمان با شروع تحولات و شعله‌ور شدن اعتراضات مردمی در کشورهای شمال آفریقا و خاورمیانه به پوشش خبری این تحولات پرداختند.

جمهوری اسلامی ایران نیز به منظور حمایت از حرکت‌های اصیل مردمی و جریان بیداری اسلامی و نیز بی‌اثر کردن تلاش‌های ضد ایرانی رسانه‌های غربی/عربی تاکنون کوشیده است که علاوه بر کانال دیپلماسی رسمی از کانال دیپلماسی غیر رسمی در قالب «دیپلماسی رسانه‌ای» بهره‌برد. در این میان شبکه خبری «العالم» به عنوان یکی از اولین شبکه‌های عرب زبان غیر عربی در دنیا، نقش پیشرو و انقلابی‌ای را در این مسیر بر عهده داشته و دارد.

شبکه خبری العالم

این شبکه عرب‌زبان که بخش عمده مخاطبان خود را در منطقه خاورمیانه و جهان عرب تعریف می‌کند، با توجه به رویکرد متفاوتش در مواجهه با حوادث مختلف، به ویژه بیداری اسلامی توانسته است نظر بینندگان بسیاری را به خودش جلب کند. شبکه العالم از طریق دیپلماسی رسانه‌ای کوشش نمود سیاست خارجی جمهوری

۱. «تأثیر بسزای شبکه‌های ایران در گسترش بیداری اسلامی»، ۱۳۹۲، رک:

اسلامی ایران در قبال انقلاب‌های منطقه در قالب مفهوم بیداری اسلامی را منعکس نماید. در این باره سایت خبری «egypty» در مقاله‌ای نوشت:

شبکه خبری ایرانی العالم همزمان با سی و دومین سالگرد پیروزی انقلاب اسلامی، اقدام به مقایسه انقلاب ملت آزاده مصر با انقلاب اسلامی در ایران نمود و انقلاب اسلامی ایران را الگوی تمام ملت‌ها برای هر گونه اقدام ضد رژیم‌های خودکامه و دست‌نشانده دانست.

شبکه خبری العالم که به زبان عربی پخش می‌شود در یکی از برنامه‌های خود اقدام به مقایسه اظهارات محمدرضا پهلوی شاه مخلوع ایران در زمان انقلاب اسلامی به سال ۱۳۵۷ با اظهارات مبارک در آغاز تظاهرات در مصر کرد. آنگاه به مقایسه دو ملت ایران و مصر در تظاهرات خیابانی پرداخت.

این شبکه ایرانی، از تحولات اخیر در مصر به شدت استقبال کرد و سقوط نظام در مصر را یکی از دستاوردهای انقلاب ایران برشمرد و آن را زمینه‌ساز شکل‌گیری خاورمیانه اسلامی دانست. در حالی که رسانه‌های بین‌المللی و همچنین رسانه‌های منطقه در راستای سیاست‌های یک بام و دو هوای خود و برخلاف اصول اطلاع‌رسانی بین‌المللی از پوشش اخبار بحرین و اعتراضات مردمی در این کشور چشم‌پوشی نمودند، این تنها شبکه العالم بود که بار این اطلاع‌رسانی را بر دوش کشید و این باعث شد تا برخی رسانه‌های عربی از اقدام العالم برآشفتنند. از این رو، پس از تلاش شبکه العالم برای ایفای رسالت اطلاع‌رسانی خود در انعکاس خیزش‌های مردمی، رسانه‌های عربی به ایجاد جنگ رسانه‌ای علیه این شبکه مبادرت نمودند. به عنوان مثال حذف ناعادلانه العالم از روی ماهواره «نیل ست» و «عرب ست» را می‌توان نمونه‌ای از اوج خشم مقام‌های مصری و سعودی دانست زیرا کاملاً مشهود بود که پوشش گسترده تحولات بیداری اسلامی در کشورهای عربی مهم‌ترین دستور کار العالم بود و به رغم تمام مشکلات گاه اتفاق می‌افتاد که تصاویر اختصاصی این شبکه به عنوان منبع اصلی مورد استناد سایر شبکه‌های تصویری دنیا قرار می‌گرفت.

با آغاز تحولات جریان‌ساز در کشورهای خاورمیانه و شمال آفریقا، شبکه العالم به سرعت وارد کارزار اطلاع‌رسانی از این رویدادهای سیل‌آسا شد؛ و در کشورهای مختلف به پوشش خبری پرداخت.

شبکه العالم با شعله‌ور شدن جرقه اعتراضات مردمی در تونس، تا فرار دیکتاتور این کشور گزارش لحظه به لحظه از رویدادهای آن را آغاز کرد. این پوشش خبری در حالی

انجام می‌گرفت که اجازه فعالیت به تیم‌های خبری این شبکه داده نمی‌شد. این شبکه همزمان با وقوع انقلاب مردمی تونس و مصر برنامه‌های عادی خود را قطع نمود و به پخش لحظه به لحظه و کامل تحولات این دو کشور پرداخت. العالم که نخست از طریق دفتر خود در قاهره تنها با دو خبرنگار تحولات این کشور را پوشش می‌داد، در پی آغاز انقلاب مردم، در شهرهای اسکندریه، السویس، البحیره، الاسماعیلیه، دمياط، الشرفیه، الفيوم و المیناء خبرنگاران جدیدی را به کار گرفت. این شبکه با به کارگیری تعداد قابل توجهی خبرنگار در آن کشور و به ویژه دوازده خبرنگار در شهرهای مختلف مصر، گستره پوشش خود را تا سطح ده استان در این کشور توسعه داد. پوشش گسترده شبکه العالم در حالی صورت می‌گرفت که شبکه‌های دولتی مصر هشدار می‌دادند با عوامل آشوب‌های مصر یعنی رسانه‌های خارجی مبارزه می‌کنند.

در نتیجه هواداران مبارک هر جا خبرنگاری خارجی می‌دیدند به آنها حمله و وسایل گزارشگری آنها را منهدم می‌کردند. به این ترتیب طرفداران رژیم مبارک، با حمله به خبرنگاران شبکه العالم آنها را در چند مرحله مورد تعرض قرار دادند. شکستن دوربین‌های خبرنگاران اعمامی این شبکه و یورش به استودیو در حال پخش زنده و مضروب ساختن کارشناس برنامه از جمله این موارد بود. در جریان پوشش خیزش انقلابی مردم بحرین نیز شبکه العالم به طور فعال ظاهر شد تا جایی که هکرها به پایگاه اینترنتی این شبکه حمله کردند و سپس پخش این شبکه بر روی ماهواره با تهاجم گسترده امواج پرازیت مواجه شد.

دولت مبارک نیز به مقابله با خبررسانی رسانه‌ها از اعتراضات مردمی پرداخت و خبرنگاران و تیم‌های خبررسانی، جزو اهداف حمله نیروهای امنیتی و نیروهای وابسته به حکومت مصر قرار گرفتند. رسانه‌های غربی و برخی شبکه‌های عربی که با محافظه‌کاری بیشتری اخبار مصر را پوشش می‌دهند، با آزادی بیشتری به فعالیت خبری مشغول بودند، اما فشار و اعمال خشونت علیه خبرنگاران و تیم‌های خبری شبکه العالم به مراتب شدیدتر بود.

در پی حمله نیروهای امنیتی مصر، احمد سیوفی، مدیر دفتر شبکه العالم در قاهره و تصویربردار این شبکه مجروح و به بیمارستان منتقل شدند. همچنین دفتر العالم در قاهره، تهدید به آتش‌سوزی شد. البته در این باره باید گفت پیش از این تهدید، افرادی وابسته به حکومت مبارک به تیم خبری العالم در میدان التحریر قاهره یورش بردند و شریف منصور خبرنگار العالم را مورد ضرب و شتم قرار دادند.

گروهی دیگر از نیروهای رژیم حسنی مبارک به تیم شبکه خبری العالم در شهر اسکندریه مصر حمله ور شده و اعضای خبری و تصویری آن را مورد ضرب و شتم قرار دادند. این نیروها همچنین دوربین های تیم خبری العالم را شکسته و برخی تجهیزات آن را ضبط کرده و با خود بردند. این در حالی بود که تیم خبری العالم، می خواسته است گزارش تجمع بزرگ مردمی در میدان التحرير مصر را بازتاب دهد.

شبکه العالم از آغاز خیزش مردمی در بحرین در سکوت سایر رسانه های خبری بین المللی و منطقه ای در هنگام سرکوب شدید اعتراضات مردمی به اطلاع رسانی شفاف، دقیق و بررسی کارشناسی در برنامه های مختلف خود در بخش های خبری و تحلیلی به صورت ویژه به این موضوع پرداخته است.

این شبکه در بحرین در حالی به فرستادن تصویر و خبر مشغول است که مجوزی برای فعالیت خبری این شبکه به صورت رسمی صادر نشده است و خبرنگاران العالم بدون نشان دادن چهره خود خبررسانی می نمایند. ناگفته نماند که حضور العالم، به رغم این محدودیت ها در بحرین بسیار مطلوب است، به گونه ای که انقلابیون بحرینی، چندین بار از پوشش این شبکه در بحرین تشکر نمودند.

در این راستا، «گروه جوانان انقلاب ۱۴ فوریه بحرین» در پیامی از پوشش رسانه ای بسیار عالی العالم از مظلومیت مردم شیعه و سنی بحرینی - که مورد بی مهری رسانه های جهان عرب و غرب قرار گرفته اند - تشکر نمود که در بخشی از آن اشاره شده است: «امروز همه ملت ها از این که شبکه العالم اطلاع رسانی دقیقی از رخداد های جاری می کند، سربلند و خرسندند و ما در میدان اللولو منامه از طرف همه جوانان بحرینی بر شما درود و تحیت می فرستیم.» این تشکر همچنین با فرستادن متن تقدیری برای شبکه العالم ضمن تشکر از همراهی رسانه ای شبکه العالم در پوشش خبری حرکت مردمی شیعه و سنی در بحرین علیه ظلم و استبداد، این موضوع را از آن جهت دارای اهمیت بسیار برشمرد که شبکه های ماهواره ای عربی نیز با پیروی از حکام بحرینی، این رویدادها را در بایکوت خبری قرار دادند و انقلاب مردمی این کشور را که با تجمع اعتراضی ششصد هزار نفری انجام می گرفت، نادیده انگاشتند.

عملکرد العالم در بحرین همچنین موجب شد، شبکه رقیبی همچون «بی بی سی» در وبسایت عربی خود، بر تلاش العالم در تأثیر گذاری در تحولات منطقه صحنه بگذارد. در این باره باید گفت در کنار چادرهای برافراشته شده توسط معترضان بحرینی، خیمه های جدیدی نیز توسط شبکه های ماهواره ای افکنده شده بود. شبکه های العالم و المنار،

دو شبکه‌ای هستند که در بازتاب تحولات و ناآرامی‌های بحرین در میدان اللولو نقش بسزایی ایفا کرده‌اند و همچنین نقش مؤثری در جلب توجه مخاطبین دارند.

در لیبی نیز شبکه العالم تحت فشار سنگینی به خبررسانی از رویدادهای خونین این کشور می‌پردازد. افزون بر خطراتی که در اثر نبردهای مسلحانه در لیبی علیه گروه‌های خبری وجود دارد، فشارهای نیروهای امنیتی معمر قذافی نیز موانع بسیاری برای فعالیت خبری العالم ایجاد کرده است. دوربین خبرنگار العالم عدنان بورینی در هنگام اعزام به شهر بن‌غازی که در کنترل انقلابیون لیبی است، به دست نیروهای امنیتی ضبط شد، ولی با وجود این، العالم برای پوشش کامل تر رخدادهای لیبی لطفی قراص خبرنگار خود در تونس را به طرابلس فرستاده است.

در همین راستا، یکی از رهبران اخوان المسلمین لیبی نیز با تقدیر از شبکه العالم بر اهمیت نقش این شبکه در افشای حقایق این کشور، درباره کشتار شهروندان لیبیایی به دست مزدوران بیگانه تأکید کرد. سلیمان عبدالقادر اظهار داشت: برخی از کشورها به دنبال آن هستند تا حقایق را پنهان کنند، ولی این محاصره باید شکسته شود.

العالم در یمن نیز با وجود جلوگیری حکومت عبدالله صالح، نقش ویژه‌ای در اطلاع‌رسانی جنبش اعتراضی این کشور بر عهده دارد. این شبکه به رغم فشار شدید حکومت این کشور برای جلوگیری از فعالیت خبری این شبکه، می‌خواهد دو خبرنگار به جنوب (شهر عدن) و شمال (منطقه حوثی‌ها) این کشور بفرستد.

العالم هم اکنون پوشش جنبش اعتراضی عربستان سعودی را نیز با وجود اجازه نداشتن فعالیت خبری این شبکه از راه منابع بومی، به صورت ویژه‌ای پیگیری می‌کند.

پرس تی‌وی (Press Tv)

شبکه تلویزیونی وابسته به صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران و اولین شبکه خبری تلویزیونی انگلیسی‌زبان ایرانی است که در ۱۷ تیر ۱۳۸۶ افتتاح شد. پایگاه اصلی این شبکه در تهران است. این شبکه خبرنگاران مقیم بسیاری در نقاط استراتژیک و مهم جهان مستقر کرده است.^۱

شعار این شبکه «خبر از نگاه جدید» برای شکستن سلطه رسانه‌های گروهی غربی است. پرس تی‌وی سایر اهداف خود را به شرح زیر اعلام کرده است:

- شکستن انحصار قوی رسانه‌های غربی؛

- به وجود آوردن پلی میان فرهنگ‌های مختلف؛

۱. ویکی پدیا، پرس تی‌وی، ۱۳۹۲، رک: <http://fa.wikipedia.org/wiki>

- تأکید بر نمایش تفاوت‌ها و مشترکات سیاسی و فرهنگی با توجه به شرایط انسانی. همچنین پرس‌تی‌وی اعلام کرده که این شبکه تحلیل دقیقی از رویدادها را ارائه خواهد کرد، با این هدف که سوی دیگر داستان را به نمایش بگذارد.^۱

دیگر رسانه‌های برون مرزی ایران، از جمله پرس‌تی‌وی هم پوشش بسیار خوبی را درباره این حوادث انجام دادند. شبکه پرس‌تی‌وی گروه‌های خبری را در قاهره- تونس و مناطق شرق لیبی تقویت کرد. پوشش گسترده تحولات بیداری اسلامی در کشورهای عربی مهم‌ترین دستور کار پرس‌تی‌وی بوده است. تصاویر اختصاصی این شبکه گاه به عنوان منبع اصلی مورد استناد سایر شبکه‌های تصویری دنیا قرار می‌گیرد.^۲

تأثیر مثبت شبکه «پرس‌تی‌وی»، در حوزه تحت پوشش این شبکه بر هیچ کس پوشیده نیست. عملکرد صحیح این شبکه در جنبش بیداری اسلامی کشورهای منطقه و همچنین مسائل سوریه، در حوزه اروپا، امریکا این شبکه‌ها را به منبع مورد وثوقی برای مخاطبان خود تبدیل نموده است. همین امر هم موجب شده تا این شبکه‌ها از سوی دشمنان قسم‌خورده انقلاب و سرویس‌های صهیونیستی با تحریم روبه‌رو و از روی اغلب فرستنده‌های ماهواره‌ای حذف شوند؛ که این خود یعنی به تعارض رسانیدن شعار و عمل مدعیان «آزادی بیان».^۳

شبکه سحر

شبکه جهانی سحر اولین شبکه تلویزیونی برون مرزی سیمای جمهوری اسلامی ایران است که در تاریخ ۲۵ آبان ۱۳۷۶ صورت رسمی فعالیت خود را آغاز کرد. این شبکه دو کاناله متشکل از ۶ مینی شبکه یا در اصطلاح؛ سیما (تلویزیون) به شش زبان مختلف است که عبارت‌اند از: سیمای آذربایجانی، سیمای انگلیسی، سیمای فرانسه، سیمای کردی، سیمای بوسنیایی و سیمای اردو؛ هر یک از این شش سیمای برنامه‌هایی ویژه مخاطبان خود تولید و پخش می‌کنند و شش‌زبان بودن شبکه سحر به معنای پخش برنامه‌های واحد به شش زبان نیست.

شبکه سحر تلویزیون ایرانی، برای مخاطبان غیر ایرانی و با ساختار یک شبکه عمومی است که نه تنها به پخش اخبار و برنامه‌های سیاسی تحلیلی و گفت‌وگو محور می‌پردازد،

۱. شبکه تلویزیونی «پرس‌تی‌وی» دوشنبه افتتاح می‌شود، ۱۳۸۶، رک:

<http://www.farsnews.com/newstext.php?nn=86040604>

۲. «پوشش خبری تلویزیونی بیداری اسلامی از نظر تا عمل»، ۱۳۹۰، رک:

<http://www.avapress.com/vdcmxd0.w6dejagiiw.txt>

۳. محسن دوستی، «مروری بر پرونده فعالیت شبکه‌های برون مرزی»، ۱۳۹۲، رک: <http://sutitr.ir/n/19>

که تولید و پخش قالب‌های مختلف برنامه‌سازی تلویزیونی از مستند، ترکیبی، نمایشی و... را در موضوعات گوناگون سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و معارف دینی و... را نیز در ترکیب‌بندی ساختار و محتوای برنامه‌های خود رعایت می‌کند.

این موضوع حتی در قشرهای مختلف بینندگان نیز مورد توجه قرار می‌گیرد و سحر برنامه‌هایی ویژه کودکان، نوجوانان، جوانان، خانواده‌ها و زنان و... را نیز تدارک می‌بیند و به پخش می‌رساند. محور اصلی در ساختار و محتوا سازی برای شبکه سحر را توجه به مأموریت‌های این شبکه در قالب و بسته‌بندی‌های رسانه‌ای مناسب مخاطبان هر سیمای تشکیل می‌دهد.

برنامه‌های شبکه سحر تا پیش از اواخر سال ۱۳۸۴ شمسی روی دو کانال سحر یک و دو و از طریق هات‌برد قابل دریافت بود. در پی تعطیلی پخش برنامه‌های سحر یک به دلیل پخش سریال ضد صهیونیستی «چشمان آبی زهرا»، شبکه سحر برای مدتی از یک کانال ماهواره‌ای پخش شد و با افتتاح مجدد کانال دوم شبکه در یازدهم دی ۱۳۸۸، هم اکنون کانال یک شبکه سحر بیست‌ساعتی و کانال دو آن بیست و چهار ساعته به تولید و پخش برنامه می‌پردازند.

سیمای کردی نه ساعت زمان پخش روزانه را داراست و در کنار آن سیمای آذربایجانی با هشت و نیم ساعت، سیمای انگلیسی با هفت ساعت، سیمای فرانسوی با شش و نیم ساعت، سیمای بوسنیایی با پنج ساعت و سیمای اردو با هشت ساعت پخش در شبانه‌روز، اوقات بینندگان ویژه خود در گستره‌های جغرافیایی متفاوت را پر می‌کنند. سه سیمای آذربایجانی، فرانسوی و بوسنیایی از کانال یک سحر و سه سیمای انگلیسی، کردی و اردو نیز از کانال دو این شبکه پخش می‌شوند. کارکنان شبکه سحر متشکل از ملیت‌های ایرانی و غیر ایرانی بوده و معرفی سیمای واقعی و دور از جنجال‌ها و سیاه‌نمایی‌های غرب، در خصوص اسلام و جمهوری اسلامی ایران را هدف غایی خود می‌دانند.

شبکه تلویزیونی سحر، بازتاب و تحلیل رویدادها و واقعیت‌های جهان را با نگاهی دیگراندیش و متفاوت با مشی و نقطه‌نظرات قدرت‌های بزرگ و بیرون از چنبره رسانه‌های سلطه‌جوی غرب دنبال می‌کند و به همین دلیل در میان بینندگان حقیقت‌جوی خود در سراسر جهان محبوبیت دارد.

با شروع وقایع و تحولات موسوم به بیداری اسلامی شبکه سحر تلاش کرد در قالب برنامه‌های مختلف به انعکاس این رویداد بپردازد. به عنوان نمونه برنامه «بیداری اسلامی»، به تهیه‌کنندگی مهدی همتاش برای پخش از کانال یک شبکه سحر در

۵۲ قسمت تولید و پخش می‌گردد. که با توجه به اهمیت موضوع انقلاب‌های منطقه که ریشه در انقلاب شکوهمند اسلامی دارد، این برنامه به موضوع بیداری اسلامی در منطقه خاورمیانه به خصوص کشورهای درگیر در این جریان می‌پردازد. این برنامه از دو بخش خبر و تفسیر اتفاق‌ها تشکیل شده است که دارای سه بخش خبری و چهار قسمت تفسیری است.^۱

همچنین «کانون توجه»^۲ عنوان برنامه هفتگی سیمای انگلیسی شبکه سحر است که به بررسی مسائل، رخدادها و تحولات سیاسی کشورهای منطقه می‌پردازد. محورهایی همچون «بررسی تحولات دوساله اخیر در منطقه»، «ثمرات دموکراسی در این کشورها»، «انتظارات انقلابیون»، «نقش رهبری و اسلام در این انقلاب‌ها»، «امنیت و آرامش در منطقه»، «وحدت گروه‌های مختلف» و «کارشکنی دشمنان» مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرد. محورهای مرتبط با موضوع هر برنامه در گفت‌وگوی مجری با کارشناس مسائل سیاسی در استودیو مطرح شده و مورد تبادل نظر قرار می‌گیرد.^۳

شبکه الکوثر

پیشینه شبکه جهانی الکوثر به پیروزی انقلاب اسلامی ایران برمی‌گردد. جمهوری اسلامی ایران با هدف حضور در عرصه‌های بین‌المللی و تحت پوشش قرار دادن جهان عرب ضرورت تأسیس یک شبکه عربی‌زبان را احساس نمود. در آغاز الکوثر با نام سیمای عربی یک ساعت و نیم پخش داشت، در سال ۱۳۸۴ الکوثر به عنوان یک شبکه ماهواره‌ای مستقل و با ۱۴ ساعت پخش کار خود را ادامه داد. الکوثر در سال ۱۳۸۹ و با آغاز ماه مبارک رمضان ۲۴ ساعته شد. ظهور تدریجی نزدیک به ۸۰۰ شبکه عربی و از طرفی حجم گسترده مخاطبان شیعی و افزایش انتظارات آنان که تنها به ایران اسلامی چشم دوخته‌اند الکوثر را بر آن داشت که روز به روز به محتوای برنامه‌ها و نیز ساعات پخش خود بیافزاید. شبکه الکوثر در حال حاضر به عنوان شبکه معارف اهل بیت (ع) با ۲۴ ساعت پخش برنامه در شبانه‌روز فعالیت می‌کند.^۴

در شبکه الکوثر انقلاب‌های عربی و موج بیداری اسلامی موضوع برنامه‌ای تحت عنوان «عصر الثورات» است. این برنامه در ۲۶ قسمت ۵۰ دقیقه‌ای در استودیوی بیروت

۱. «شبکه سحر به «بیداری اسلامی» می‌پردازد»، ممتازنیوز، ۱۳۹۲، رک:

<http://www.momtaznews.com>

2. center stage

۳. کالبدشکافی انقلاب‌های شمال آفریقا از لیبی تا نیل در شبکه سحر، سایت سینما خبر، ۱۳۹۲، رک:

<http://www.cinemakhabar.ir/NewsDetails.aspx?ID=48235>

۴. «پیشینه شبکه جهانی الکوثر»، ۱۳۹۲، رک: <http://farsi.alkawthartv>

شبکه الکوثر تهیه شده و سعی شده تا تمام جوانب بیداری اسلامی و انقلاب‌های عربی و عوامل مؤثر در ایجاد آن را در کشورهای منطقه مورد بررسی و تحلیل قرار دهد. مواردی همچون نقش علمای دین، نقش جوانان، نقش زنان، نقش رسانه‌ها و اینترنت، نقش مساجد و... در شکل‌گیری انقلاب‌های اخیر از جمله مواردی است که در برنامه عصر الثورات مورد بررسی قرار می‌گیرد. علاوه بر آن مرور و نقد اشکالاتی مانند فتاوی‌های افراطی، فتنه‌انگیزی مذهبی و... نیز در دستور کار برنامه قرار دارد و با استفاده از نظریات بیش از ۸۰ شخصیت فرهنگی و سیاسی جهان عرب، مفاهیمی چون حکومت اسلامی، اسلام اصیل محمدی، تعامل دین و سیاست و اصل وحدت اسلامی به بینندگان ارائه می‌شود. شبکه جهانی الکوثر از ابتدای شکل‌گیری نهضت بیداری اسلامی با این انقلاب‌ها همراه بوده و برنامه‌های مختلفی را در این خصوص و در قالب‌های مستند، میزگرد، کلیپ و... تهیه و پخش کرده است.^۱

به گفته مدیر شبکه الکوثر علی خندق‌آبادی، شبکه الکوثر جنبه‌های نظری انقلاب‌ها و بیداری‌های اسلامی را مورد تحلیل قرار می‌دهد. بنا به گفته وی اگر بنا به تحلیل تحلیل‌گران، بیداری اسلامی ملهم از انقلاب اسلامی ایران بوده است پس شبکه الکوثر می‌تواند نظریات حکومتی ایران را در این انقلاب‌ها بسط دهد؛ چرا که در حوزه دین و اندیشه و نظر سؤالات زیادی در کشورهای میزبان بیداری اسلامی وجود دارد که شبکه جهانی الکوثر موظف به پاسخ دادن به آنهاست و شبکه الکوثر جنبه‌های نظری انقلاب‌ها و بیداری‌های اسلامی را مورد تحلیل قرار می‌دهد.^۲

نقش رادیوهای برون‌مرزی رسانه ملی در بیداری اسلامی

فعالیت رادیو در ایران با افتتاح نخستین فرستنده‌های بی‌سیم در تهران آغاز شد. نخستین فرستنده بی‌سیم موج بلند تهران با قدرت ۲۰ کیلووات و طول دکل ۱۲۰ متر، در ساعت ۳ بعد از ظهر روز ششم اردیبهشت‌ماه سال ۱۳۰۵ شروع به کار کرد. رادیو در بعد از انقلاب و به ویژه روزهای سخت و پراشتهاب هجوم عراق به ایران، نقش مهم و کلیدی در ایجاد آرامش، اطلاع‌رسانی سریع و حفظ اتحاد ملی ایفا کرد. مردم، مهم‌ترین خبرها را پیش از هر رسانه‌ای دیگر از رادیو می‌شنیدند، با آژیر آن به پناهگاه‌ها می‌رفتند و با

۱. «شبکه الکوثر انقلاب‌های عربی را بررسی می‌کند»، ۱۳۹۲، برگرفته از سایت باشگاه خبرنگاران، رک: <http://www.yjc.ir/fa/news>

۲. «جنبه‌های نظری بیداری اسلامی را تحلیل می‌کنیم»، ۱۳۹۲، برگرفته از تلنکس اینترنتی مهر، رک: <http://www.mehrnews.com/TextVersionDetail/1650517>

اخبار اعلام پیروزی در جنگ، شاد می شدند. روند توسعه رادیو بعد از پایان جنگ تحمیلی شتاب مضاعفی گرفت. تأسیس شبکه‌های گوناگون ملی با رویکردهای طبقه‌بندی شده اجتماعی، ایجاد شبکه‌های تخصصی و تقویت و گسترش شبکه‌های استانی از سیاست‌های کلان رادیو در این سال‌ها بوده است که با جدیت تا به امروز دنبال می‌شود.^۱

رادیو به عنوان رسانه صوتی، که پیام را به صورت امواج به مخاطبان می‌رساند، دارای ویژگی‌های ذیل است:

- ارزانی و در دسترس بودن همگان؛
 - حجم کم، سبک، قابلیت حمل و نقل، نداشتن محدودیت مکانی؛
 - طرز کار ساده و کاربرد آسان؛
 - امکان استفاده انفرادی؛
 - امکان کار کردن با برق و باطری؛
 - قابلیت استفاده در موقعیت‌های گوناگون، در حال کار، رانندگی، آشپزی و مانند آن.^۲
- در جریان بیداری اسلامی منطقه رادیو نقش غیر قابل انکاری در پیشبرد انقلاب و همچنین اطلاع‌رسانی به مردم داشته است.

به گزارش خبرگزاری مهر، محمدحسین صوفی معاون صدای رسانه ملی که به عنوان میهمان ویژه برنامه شهر قرآن در غرفه رادیو قرآن حضور یافت با اشاره به برنامه‌ها و فعالیت‌های قرآنی و رسانه‌ای رادیو قرآن گفت: بعد از بیداری اسلامی جوانانی که برای بازدید از کشورمان به ایران می‌آیند ایران را به عنوان یک کشور اسلامی که می‌تواند به عنوان یک الگوی مناسب مدنظر قرار گیرد نگاه می‌کنند و در این میان رادیو در بیداری اسلامی با اطلاع‌رسانی وسیع همواره در کنار همه کشورهای اسلامی حضور داشته است.^۳

انعکاس پیام بیداری اسلامی در شبکه‌های رادیویی

به گزارش جام‌جم آنلاین به نقل از روابط عمومی صدا، بیداری اسلامی در دهه‌های اخیر بین مسلمانان سایر کشورهای اسلامی پدیده‌ایست که شگفتی آفریده و در به وجود آمدن آن ابعاد مختلفی نقش داشته‌اند که از زمان شروع این حرکت و جریان، بررسی، تجزیه و تحلیل و شفاف‌سازی ابعاد آن برای مخاطبان همواره در دستور کار

۱. «تاریخچه رادیو در ایران»، ۱۳۹۲، رک: <http://www.rfi.ir/x>
 ۲. محمدحسین امیر تیموری، رسانه‌های آموزشی، شیراز، ساسان، ۱۳۷۷، ص ۱۹۲.
 ۳. «رادیو در بیداری اسلامی نقش فعالی داشته است»، ۱۳۹۲، رک:

شبکه‌های رادیو قرار گرفته و در این راستا برنامه‌های مختلفی تهیه گردیده و به سمع مخاطبان رسیده است و در ادامه شبکه‌های رادیویی در خصوص پوشش نخستین اجلاس بین‌المللی بیداری اسلامی که در روزهای شنبه و یکشنبه ۲۶ و ۲۷ شهریورماه در سالن همایش بین‌المللی صدا و سیما برگزار شد اقدام به تولید برنامه‌هایی کرده‌اند که نام شبکه‌ها، برنامه‌ها، تاریخ و ساعت پخش آنها عبارت‌اند از:

رادیو ایران: برنامه بیداری اسلامی، از ساعت ۱۰ تا ۱۲:۳۰ که این برنامه به صورت زنده و مستقیم افتتاحیه نخستین اجلاس بین‌المللی بیداری اسلامی را پخش می‌کند. رادیو معارف: نسبت به پخش مستقیم مراسم افتتاحیه از ساعت ۱۰:۳۰ تا ۱۲:۳۰ اقدام می‌کند.

رادیو قرآن: برنامه صبح ایمان، ۹۰/۶/۲۶، ۷ الی ۸ صبح، در قالب گزارش. رادیو صدای آشنا: برنامه عصر بیداری، ۹۰/۶/۲۶، زنده از محل کنفرانس، ساعت ۹:۳۰ الی ۱۲:۳۰.

رادیو پیام: پخش آنونس بین برنامه‌ها به صورت مداوم. رادیو اینترنتی ایران صدا: برنامه نهضت بیداری، ساعت ۱۰ الی ۱۳ به صورت زنده و مستقیم به همراه تحلیل و تبیین رویدادهای منطقه - برنامه طلایه بیداری، ساعت ۱۳ الی ۱۶ که به صورت زنده به تبیین نقش مردم کشورهای اسلامی بعد از سرنگونی دیکتاتورها در تحقق مردم‌سالاری دینی می‌پردازد.

رادیو گفت‌وگو: برنامه گفت‌وگوی روز که به صورت ویژه به بیداری اسلامی می‌پردازد و در تاریخ ۲۶ و ۲۷ شهریورماه ساعت ۶ الی ۷:۱۵ پخش می‌شود. رادیو فرهنگ: برنامه صبح بیداری که به صورت گزارش با حضور کارشناس و برقراری ارتباط تلفنی از ساعت ۸:۳۰ الی ۱۱:۳۰ پخش می‌شود و به تأثیر فرهنگی انقلاب اسلامی ایران بر بیداری اسلامی منطقه می‌پردازد.^۱

بیداری اسلامی و رادیو اینترنتی المصطفی

هچنین رادیو اینترنتی المصطفی به پخش برنامه تحلیلی بیداری اسلامی با حضور کارشناسانی از کشورهای اسلامی می‌پردازد؛ که به گزارش خبرگزاری آریا به نقل از مرکز خبر حوزه، این مجموعه برنامه در ۲۵ قسمت و با حضور کارشناسانی از کشورهای

۱. «انعکاس پیام بیداری اسلامی در شبکه‌های رادیویی»، ۱۳۹۰، رک:

اسلامی تهیه و تولید شده است. بیداری اسلامی اسباب و علل، انقلاب‌های اسلامی یا مطالبات قومی، نقش علما و متفکران در بیداری اسلامی، مواجهه غرب با بیداری اسلامی، بیداری اسلامی شعارها و خواسته‌ها، بیداری اسلامی آثار و نتایج، بیداری اسلامی فرصت‌ها و تهدیدهای پیش رو، بیداری اسلامی و انقلاب اسلامی ایران و... از جمله سرفصل‌هایی است که در این مجموعه بدان پرداخته می‌شود. این گفت‌وگوها با تأکید ویژه بر آگاهی‌بخشی در زمینه درک صحیح و به دور از افراط و تفریط ماهیت بیداری اسلامی، در چند سرفصل اساسی سامان یافته است.^۱

بیداری اسلامی در کانال ندای اسلام رادیو معارف

به گزارش خبرگزاری رسا به نقل از روابط عمومی رادیو معارف، مطالعه بیداری اسلامی و بررسی و تجزیه و تحلیل آن از مدت‌ها پیش در دستور کار قدرت‌هایی قرار گرفته که از آن احساس بیم و هراس داشته‌اند و هم‌اینان برای فهم و شناسایی بیداری اسلامی و یافتن راه‌های مقابله با این حرکت در تلاش هستند که این پیشرفت و بیداری امت اسلام در جهان را سرکوب و خاموش نموده و بر آنها حکومت کنند.

کانال ندای اسلام رادیو معارف در راستای آشناسازی مخاطبان انگلیسی‌زبان با اهداف جنبش‌های بیداری اسلامی و همچنین بررسی اهداف و نتایج شانزدهمین اجلاس سران غیر متعهدها در تهران ویژه برنامه «بیداری اسلامی Islamic Awakening» را در ۱۷ برنامه روی آنتن برد.

در این برنامه با تحلیل بیانات مقام معظم رهبری در اجلاس سران غیر متعهدها، محورهای موضوعی احیای جنبش عدم تعهد و ادامه حرکت آن، استوار کردن همکاری‌های بین‌المللی، دستیابی به نظام بین‌المللی جدید، برقراری صلح بین‌المللی، انرژی صلح‌آمیز هسته‌ای، مسئله فلسطین و نجات جهان از ناامنی در میزگردی با کارشناسی مهدی ترابی، اعجاز حسین و قدرت‌الله حسینی بررسی شد.

ویژه برنامه ۱۷ قسمتی «بیداری اسلامی» به تهیه‌کنندگی و سردبیری مرتضی نمازی از ۱۹ شهریور روزهای دوشنبه و پنج‌شنبه ساعت ۷:۵۰ از کانال ندای اسلام رادیو معارف پخش شد.^۲

۱. «آغاز پخش برنامه بیداری اسلامی در رادیو المصطفی»، ۱۳۹۲، رک:

<http://www.momtaznews.com/%>

۲. «بیداری اسلامی در کانال ندای اسلام رادیو معارف»، ۱۳۹۱، رک:

<http://www.rasanews.ir/NSite/FullStory/News/?Id=137901>

بخش بیداری اسلامی در سایت رادیو آلبانی

به گزارش روابط عمومی رسانه ملی، سید کاظم رضایی مدیر برنامه‌های رادیو آلبانیایی خبر از راه‌اندازی بخش «بیداری اسلامی» با موضوعاتی از جمله مقالات، عکس و فیلم مرتبط با موضوع در سایت رادیو داد. رادیو آلبانی در آبان‌ماه سال ۷۵ کار خود را آغاز کرد و اکنون توانسته است با سه ساعت پخش برنامه علاقه‌مندان زیادی را به خود جلب کند. بر اساس این گزارش، مخاطبان این رادیو به جمعیتی بالغ بر هفت میلیون نفر می‌رسند که بیشتر در کشور آلبانی، مقدونیه و کوزوو زندگی می‌کنند.

در تولید برنامه‌ها و ارائه اخبار و اطلاعات از منابع متنوعی چون تحریریه خبر دفتر معاونت برون‌مرزی در مقدونیه، تحریریه خبر اداره کل اروپا و آمریکا، تحریریه خبر و تفسیر معاونت برون‌مرزی، فرهنگ و معارف معاونت، سایت‌های منطقه بالکان و سایر خبرگزاری‌های داخلی و خارجی و گزارش‌ها و مصاحبه‌های ارسالی توسط خبرنگاران محلی در آلبانی، کوزوو و مقدونیه به رادیو استفاده می‌شود.

مخاطبان آلبانیایی زبان از طریق سایت رادیو آلبانیایی می‌توانند برنامه‌های رادیو را دریافت کنند؛ در صفحه اصلی سایت رادیو، کلیه اخبار روزانه همراه با عکس و فیلم به صورت آنلاین قابل دریافت است.

برنامه‌های دیگر رادیو شامل برنامه‌های تولیدی، گزارش و مصاحبه نیز در این سایت قابل دریافت است؛ در سایت رادیو، به مناسبت‌های مختلف از جمله رمضان، محرم، بیداری اسلامی، اسلام‌ستیزی در غرب و یازدهم سپتامبر، بخش ویژه‌ای به آن اختصاص داده شده است.^۱

نتیجه‌گیری

رسانه‌ها در دنیای امروز، فکر، فرهنگ، رفتار و در حقیقت هویت فرهنگی جوامع را شکل می‌دهند و می‌توانند در بهبود وضعیت زندگی انسان و گسترش صلح و امنیت جهانی، مؤثر و زمینه‌ساز ارتقای اخلاق و معنویت باشند، مشروط بر آنکه مدیریت و برنامه‌سازی رسانه‌ای بر اساس عدالت، اخلاق، فضیلت و تکیه بر مفاهیم انسانی باشد، اما اگر برنامه‌سازی و مدیریت رسانه‌ها بر اساس منافع کمپانی‌های اقتصادی، سرمایه‌سالاران بین‌المللی، قدرتمندان تمامیت‌خواه و انحصارطلب باشد، جز ابزارهایی

۱. «بخش بیداری اسلامی در سایت رادیو آلبانی راه‌اندازی شد»، ۱۳۹۱، رک:

در اختیار صاحبان زر و زور و تزویر نیستند و عملاً موجب فروپاشی اخلاق، فرهنگ، دین و کرامت انسانی خواهند شد.

همزمان با شروع تحولات در شمال آفریقا و خاورمیانه و اعتراضات مردمی، شبکه‌های خبری بین‌المللی ایرانی نیز به پوشش گسترده تحولات پرداختند. رسانه ملی با بهره‌گیری از شبکه‌های برون مرزی خود توانست پوشش خبری و تحلیلی قابل قبولی را از وقایع به عمل آورد. حضور در صحنه از همان ابتدای حادثه و ادامه گزارشات تا حصول نتایج در کشورهای مختلف از نکات قوت امر بود. لیکن در مقایسه با شبکه‌های «بی‌بی‌سی» و «الجزیره» که امکان حضور مستقیم و نصب تجهیزات رسانه‌ای حرفه‌ای و گسترده در مکان‌های متعدد به خصوص میادین را داشتند فاصله زیادی با نقطه مطلوب احساس می‌شود. این امر باعث شد که در اکثر مواقع رسانه ملی چه در حوزه شبکه‌های برون مرزی و چه در پوشش اخبار برای مخاطبین داخلی به عنوان یک شبکه مصرف‌کننده محسوب شود و کمتر امکان مخابره اخبار دست اول برای آن میسر باشد. بی‌شک این امر به محدودیت‌های گسترده‌ای که حکومت‌های کشورهای عربی درگیر با خیزش‌های اسلامی مردمی برای شبکه‌های جمهوری اسلامی ایجاد نمودند برمی‌گردد. با این حال، در یک جمع‌بندی کلی از عملکرد شبکه‌های برون مرزی رسانه ملی در بیداری اسلامی می‌توان گفت که با توجه به همه محدودیت‌هایی که وجود دارد، عملکرد رسانه ملی قابل قبول است.